

Difuzija odgovornosti u kontekstu svjedočenja nasilju nad djecom

Glavaš, Tina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:675663>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-09**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Tina Glavaš

DIFUZIJA ODGOVORNOSTI U KONTEKSTU
SVJEDOČENJA NASILJU NAD DJECOM

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Diplomski studij socijalnog rada

Tina Glavaš

**DIFUZIJA ODGOVORNOSTI U KONTEKSTU
SVJEDOČENJA NASILJU NAD DJECOM**

DIPLOMSKI RAD

Izv. prof. dr. sc. Linda Rajhvajn Bulat

Zagreb, 2022.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Pojam difuzije odgovornosti	1
1.2. Pojam nasilja nad djecom.....	3
1.3. Razlozi (ne)interveniranja u slučaju svjedočenja nasilju	7
1.4. Dosadašnja istraživanja na temu nasilja nad djecom i difuzije odgovornosti	9
2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	11
3. METODA.....	11
3.1. Uzorak.....	11
3.2. Mjerni instrument.....	12
3.3. Postupak istraživanja.....	14
3.4. Obrada podataka	15
4. REZULTATI.....	15
4.1. Spremnost na reagiranje na zlostavljanje	15
4.2. Razlike u spremnosti na reagiranje majki na svjedočeno psihičko zlostavljanje djece obzirom na broj promatrača i spol počinitelja.....	17
4.3. Razlike u spremnosti na reagiranje majki na svjedočeno fizičko zlostavljanje djece obzirom na broj promatrača i spol počinitelja zlostavljanja	19
4.4. Povezanost između spremnosti na reagiranje na zlostavljanje i roditeljskih uvjerenja 21	
4.5. Povezanost uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja, aktivnog reagiranja na psihičko i na fizičko zlostavljanje sa socio-demografskim obilježjima	24
5. RASPRAVA	25
5.1. Kritički osvrt na provedeno istraživanje i dobivene rezultate	29
5.2. Praktične implikacije dobivenih rezultata	32
6. ZAKLJUČAK	34
POPIS TABLICA	35
LITERATURA.....	36

Difuzija odgovornosti u kontekstu svjedočenja nasilju nad djecom

Sažetak:

Difuzija odgovornosti je fenomen kojeg svaka osoba doživljava u svojoj svakodnevnicu, svjesno ili nesvjesno. Istraživanja pokazuju kako je čak 88% sudionika barem jednom u životu svjedočilo situaciji kada odrasla osoba disciplinira dijete koristeći tjelesno kažnjavanje, a čak 93% mladih svjedoči kako su do svoje punoljetnosti doživjeli barem jednom neki oblik tjelesnog nasilja. Cilj ovog kvantitativnog istraživanja bio je ispitati majke o njihovoj spremnosti na reagiranje na svjedočeno nasilje djece s obzirom na obilježja počinitelja, situacije i vlastitih uvjerenja o tjelesnom kažnjavanju djece. Rezultati su odbacili hipoteze koje su pretpostavljale da će majke iskazati manju spremnost reagirati na svjedočeno nasilje u slučaju kada je počinitelj muškarac i kada je prisutno 10 promatrača. Također, djelomično je potvrđena treća hipoteza koja je očekivala povezanost između uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja djece i manje spremnosti reagiranja na svjedočeno nasilje. Majke koje iskazuju veće slaganje s uvjerenjem o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja iskazivale su manju spremnost obavještavanja CZSS i policije i vikanja počinitelju da prestane s nasiljem.

Ključne riječi: difuzija odgovornosti, nasilje nad djecom, spremnost na reagiranje, spol počinitelja, broj promatrača

Diffusion of responsibility in the context of witnessing child abuse

Abstract:

Diffusion of responsibility is a phenomenon that every person experiences in their everyday life, consciously or unconsciously. Research shows that as many as 88% of participants witnessed at least once in their life a situation when an adult disciplines a child using corporal punishment, and as many as 93% of young people testify that they experienced at least once some form of physical violence by the time they reached adulthood. The aim of this quantitative research was to examine mothers about their readiness to react to witnessing violence of children with regard to the characteristics of the perpetrator, the situation and their own beliefs about corporal punishment of children. The results rejected the hypotheses that assumed that mothers would show less willingness to react to witnessed violence in the case when the perpetrator is a man and when 10 observers are present. Also, the third hypothesis, which expected a connection between beliefs about the justification of corporal punishment of children and less willingness to react to witnessed violence, was partially confirmed. Mothers who expressed greater agreement with the belief about the justification of corporal punishment expressed less willingness to inform the Center for social work and the police and shout at the perpetrator to stop the violence.

Key words: diffusion of responsibility, child abuse, willingness to respond, gender of perpetrators, number of observers

Izjava o izvornosti

Ja, Tina Glavaš pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Tina Glavaš

1. UVOD

„S kim si takav si“, stara je poslovice koju je moguće čuti gotovo svakodnevno u razgovorima. Nju se može objasniti putem socijalnog utjecaja na osobu koja pripada nekoj grupi. Socijalni utjecaj i pripadanje grupi mogu imati niz prednosti kako za pojedinca, tako i za grupu (Aronson, Wilson i Akert, 2005.). Dolazi do zadovoljenja temeljnih ljudskih potreba, grupa postaje dio identiteta, drugi ljudi služe kao izvor informacija te dolazi do pojave socijalne facilitacije, što podrazumijeva da će prisutnost osobe ili grupe olakšati izvođenje jednostavnih i dobro naučenih zadataka. Osim navedenih i niza drugih prednosti, socijalni utjecaj može dovesti i do brojnih nepoželjnih pojava. U grupi je veća vjerojatnost da dođe do smanjenja motivacije članova, socijalnog zabašavanja, socijalne inhibicije, deindividualizacije, difuzije odgovornosti, ali i brojnih drugih pojava (Aronson, Wilson i Akert, 2005.).

Ovaj rad će se baviti difuzijom odgovornosti prilikom svjedočenja nasilju nad djecom. Određena istraživanja postoje i bit će navedena u nastavku rada, međutim ne dovode u vezu difuziju odgovornosti i nasilje već se bave svakom temom zasebno. Zbog nedostatka literature na tu temu i osvještavanja i educiranja javnosti o ovom društvenom problemu nasilja nad djecom i nereagiranja na njega, ovaj rad može poslužiti kako u teorijskom tako i u praktičnom pogledu.

1.1. Pojam difuzije odgovornosti

Prvi izvor koji govori o **difuziji odgovornosti** jest znanstveni članak autora Darley-a i Latane-a (1968.) koji opisuje tragičan događaj koji se zbio 1964. U ožujku navedene godine ubijena je Kitty Genovese u New Yorku. Promatrači su se nalazili u sigurnosti svog doma i promatrali su žrtvu kroz prozore, međutim nitko nije sišao na ulicu da pomogne mladoj djevojci, niti su pozvali policiju (Darley i Latane, 1968.). Autori objašnjavaju takvo ponašanje na sljedeći način. Osoba koja svjedoči izvanrednoj situaciji, posebno tako zastrašujućoj i opasnoj kao što je napad nožem u ovom slučaju, u sukobu je. S jedne strane osoba osjeća potrebu pomoći žrtvi jer zna

da je u nevolji i bilo bi humano i moralno priskočiti u pomoć. S druge strane, pak, postoje i racionalni i iracionalni strahovi povezani s onim što bi se moglo dogoditi osobi koja intervenira. „Nisam htio/htjela biti uključen/a“ poznat je komentar i u pozadini leži strah od tjelesne ozljede, javne sramote, sudjelovanja u policijskim postupcima, izgubljeni radni dani i poslovi te druge nepoželjne situacije (Darley i Latane, 1968.). U određenim okolnostima, norme koje favoriziraju i potiču intervenciju mogu biti oslabljene, a vodeće postaju one koje idu u smjeru neintervencije. Jedna od tih okolnosti može biti prisutnost drugih promatrača (Darley i Latane, 1968.). Prema Thomas i suradnici (2016.) na odluku osobe hoće li intervenirati ili ne ne utječe postojanje drugih osoba, već saznanje osobe o ostalim svjedocima da su oni prisutni te da promatraju jednaki događaj kao i ona sama. Ključni proces koji se događa u takvim situacijama jest taj da svaka osoba zna da su prisutni mnogi drugi ljudi, i stoga teret odgovornosti ne pada samo na nju (Smith i sur., 2007.). Dakle, svaka osoba u slučaju Genovese zna da su prisutni mnogi drugi ljudi na temelju svjetla na prozorima i likovima osoba iza njih, no nitko ne preuzima odgovornost jer se teret odgovornosti podijelio među svima njima. Drugim riječima, odgovornost za pomaganje bila je raširena među promatračima, odnosno postojala je **difuzija odgovornosti** (Smith i sur., 2007.). Također je postojala i difuzija bilo kakve potencijalne krivnje za nepoduzimanje akcije (Darley i Latane, 1968.). U slučajevima kada je samo jedan slučajni prolaznik prisutan u hitnoj situaciji, ako je pomoć potrebna, ona mora doći od njega jer je on jedini prisutan. U većini slučajeva i hoće, jer je sav pritisak na toj jednoj osobi koja se našla kao jedini prolaznik (Darley i Latane, 1968.). U slučajevima kada je više svjedoka takvoj situaciji, odgovornost se podijeli na njih sve i na kraju nitko ne pomogne jer niti jedan pojedinac ne osjeća dovoljno jak pritisak na sebi. Konačno, ako se zna da su prisutni i drugi, ali njihovo se ponašanje ne može pomno promatrati, bilo koji prolaznik može pretpostaviti da jedan od ostalih promatrača već poduzima mjere da pomogne (Darley i Latane, 1968.). Meta-analize su pokazale da se vjerojatnost pomoći smanjuje s obzirom na broj prisutnih prolaznika, a također smanjuje se kada je potreba za pomoći dvosmislena, kada promatrači ostaju pasivni i ne smatraju se pogođenima situacijom te kada su prolaznici stranci u odnosu na žrtvu (Plötner i sur., 2015.).

Shodno navedenom, vidljivo je kako je svjedočenje opasnim, nasilnim situacijama dobar primjer prikaza situacije u kojoj lako dođe do difuzije odgovornosti. Ovaj rad bavit će se ispitivanjem spremnosti reagiranja majki prilikom svjedočenja fizičkom i psihičkom (emocionalnom) zlostavljanju djece obzirom na broj prisutnih promatrača i na spol počinitelja zlostavljanja, a u nastavku će biti više riječi upravo o nasilju nad djecom.

1.2. Pojam nasilja nad djecom

Prema Ajduković i suradnici (2012.) nasilje je krovni pojam za širok raspon neprihvatljivog ponašanja roditelja i ostalih članova obitelji prema djeci. Slično kaže i Rajter (2019.) u svom radu gdje navodi da postoje dva „stupnja“ nasilja, prvi stupanj je manjeg intenziteta te štetne posljedice ne moraju biti neposredne, a u isto vrijeme može biti društveno normativno ponašanje. Drugi stupanj o kojem govori je onaj teži koji je okrutan i nanosi tešku i neposrednu štetu djetetu. Takvo nasilje se klasificira kao zlostavljanje i zabranjeno je Kaznenim zakonom (Rajter, 2019.). Iz tog razloga će u ovom radu fokus biti na zlostavljanju, obzirom da su teže posljedice za dijete ali i za počinitelja ukoliko on bude sankcioniran.

Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21) nasilje se definira kao primjena fizičke sile uslijed koje nije nastupila tjelesna ozljeda, fizičko kažnjavanje ili drugi način ponižavajućeg postupanja prema djeci, psihičko nasilje koje je prouzročilo povredu dostojanstva i uznemirenost, spolno uznemiravanje, ekonomsko nasilje i zanemarivanje potreba osoba s invaliditetom ili osoba starije životne dobi koje dovodi do njezine uznemirenosti. Sankcije za ovakva postupanja su prekršajnopravne naravi. Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21) definira kazneno djelo nasilje u obitelji i propisuje da onaj tko teško krši propise o zaštiti od nasilja u obitelji i time kod članova obitelji ili bliske osobe izazove strah za njezinu sigurnost ili sigurnost njoj bliskih osoba ili je dovede u ponižavajući položaj ili stanje dugotrajne patnje, a time nije počinjeno teže kazneno djelo kaznit će se kaznom zatvora od jedne do tri godine.

Zlostavljanje djece predstavlja ponašanje prema djetetu koje je izvan pravila ponašanja i uključuje značajnu opasnost od nanošenja tjelesnog ili emocionalnog oštećenja. Općenito se razlikuju četiri oblika zlostavljanja: tjelesno zlostavljanje, spolno zlostavljanje, emocionalno zlostavljanje (psihološko zlostavljanje) i zanemarivanje. Zlostavljanje i zanemarivanje su često povezani s tjelesnim ozljedama, zastojem u rastu i razvoju i mentalnim poteškoćama (MSD priručnik dijagnostike i terapije, 2014.). Zlostavljanje djece ima brojne kratkoročne i dugoročne posljedice za žrtvu, obitelj žrtve i društvo (Rešetar Čulo, 2019.). Posljedice zlostavljanja doživljenog u djetinjstvu su akutne ozljede i reakcije. Osim toga, identificirani su i problemi koji utječu na emocionalno, socijalno i kognitivno funkcioniranje. Trauma u djetinjstvu također je povezana s povećanim rizikom od psihičkih poremećaja, zlouporabe alkohola i droga, kao i tjelesne bolesti u odrasloj dobi (Rešetar Čulo, 2019.). Znakovi **fizičkog zlostavljanja** djeteta mogu biti modrice, opekotine, ugrizi, iščupana kosa, prijelomi kostiju, intoksikacije, udarci i slično (Sesar, 2009.). Jedan od glavnih problema u definiranju **emocionalnog zlostavljanja** je potraga za najprikladnijim terminom koji bi opisao ovu vrstu zlostavljanja. U literaturi se uz termin emocionalno zlostavljanje najčešće upotrebljava i termin psihološko zlostavljanje (Sesar i Sesar, 2009.). Ipak, najčešće se termini “psihičko” i “emocionalno” koriste kao sinonimi. Šire shvaćanje emocionalnog zlostavljanja uključuje u definiciju razna ponašanja roditelja i skrbnika kojima se krše djetetova prava i koja se smatraju neprikladnim odgojem (Sesar i Sesar, 2009.). Znakovi psihičkog (emocionalnog) zlostavljanja djeteta su odbacivanje, socijalna izolacija, kronično uskraćivanje pažnje, plašenje prijetnjama o napuštanju, teroriziranje sa zastrašivanjem, izlaganje devijantnom odgoju i postavljanje zahtjeva na dijete koji nisu u skladu s uzrastom djeteta, odbacivanje djetetovih potreba, tretiranje djeteta kontinuiranim verbalnim napadajima koji stvaraju klimu straha, napetosti i nesigurnosti, ignoriranje i degradiranje djeteta uz izostanak pozitivnih stimulacija, manipuliranje djetetom s ciljem zadovoljenja nekih svojih potreba koje nisu sukladne djetetovim, konstantni sarkazam, ponižavanje, podržavanje djetetovog neadekvatnog ponašanja, podmićivanje, verbalni napadaji te pritisak na dijete da brže odraste (Sesar i Sesar, 2009.).

Prema Hoefnagels i Zwikker (2001.) procjenjuje se da u Nizozemskoj svake godine zlostavljano najmanje 50.000 djece od strane roditelja, fizički, emocionalno ili seksualno. Svaki dan se podnese oko 20 prijava policiji ili Centru, ipak, broj neprijavljenih slučajeva odnosno tamna brojka premašuje broj prijavljenih slučajeva, povećavajući vjerojatnost da će se zlostavljanje te djece nastaviti. U Sjedinjenim Državama 1994. utvrđeno je da je više od 1 milijuna djece žrtve zlostavljanja i zanemarivanja - gotovo 2.800 svaki dan (Hoefnagels i Zwikker, 2001.). Noviji podaci u Ujedinjenom Kraljevstvu pokazuju da je jedno od petero djece žrtva obiteljskog nasilja i zlostavljanja (Roy i sur., 2020.).

Najveći je postotak zlostavljane djece u Hrvatskoj u uzrastu od 4 do 7 godina (28%), pri čemu se ne smije zanemariti ni udio djece do 3 godine (17%). Isti je postotak djece od 8 do 11 godina (17%), dok ih je od 12 do 15 godina 22,5%, nakon čega dolazi do naglog opadanja (Žegarac, 2004., prema Bulatović, 2012.). Također, važni podaci koji govore o prevalenciji nasilja su dobiveni u istraživanju na uzorku od 474 roditelja i 146 odgajatelja iz četiri dječja vrtića u kojemu udaranje rukom po stražnjici nikada ne prakticira 26% roditelja, ponekad to čini 69% roditelja, a često 5% roditelja (Sindik i Veselović 2008., prema Velki i Bošnjak, 2012.). Udaranje šibom, kuhačom i remenom nikada ne prakticira 82% roditelja, ponekad to čini 16% roditelja, a često 2% roditelja (Sindik i Veselović 2008., prema Velki i Bošnjak, 2012.). Rezultati istraživanja Velki i Bošnjak (2012.) su pokazali da se većina roditelja rijetko (dogodilo se jednom ili dvaput) ili ponekad (događa se povremeno, nekoliko puta godišnje) koristi tjelesnim kažnjavanjem kao odgojnom metodom, dok ih manji broj to čini često (događa se redovito, otprilike jednom mjesečno) ili vrlo često (događa se više puta mjesečno). Na prisutnost tjelesnog kažnjavanja kao odgojne metode upućuju podaci da je čak 96,3% roditelja udarilo dijete dlanom po stražnjici, 71,6% pljusnulo je dijete po dlanu, ruci ili nozi, 51,1% udarilo je dijete po stražnjici nekim tvrdim predmetom poput kuhače, šibe ili remena, 49,5% protreslo je dijete, a 2,6% namjerno je prignječilo dijete (Velki i Bošnjak, 2012.). Navedeni rezultati u skladu su i s istraživanjem Pećnik (2006.) u kojemu je na uzorku od 1146 studenata njih 93% bar jednom doživjelo neki oblik tjelesnog nasilja roditelja do svoje punoljetnosti (Velki i Bošnjak, 2012.). Trend prisutnosti nasilja u djetinjstvu

potvrđuje i istraživanje o prevalenciji pojedinih oblika zlostavljanja u djetinjstvu srednjoškolaca (Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba, 2010.). Prema strožem kriteriju, njih 15,9% bilo je izloženo tjelesnom zlostavljanju u svom djetinjstvu, 16,5% emocionalnom te 18,1% spolnom zlostavljanju. Iz navedenih rezultata vidljiv je neznatno promijenjen trend u kojemu se koristi fizičko nasilje nad djecom kao odgojna metoda u, još uvijek, previsokoj mjeri.

Zanimljivi podaci koji ukazuju na prevalenciju tjelesnog kažnjavanja djece dobiveni su u istraživanju provedenog od strane Poliklinike za zaštitu djece 2017. godine na reprezentativnom uzorku od 500 sudionika u Hrvatskoj u kojemu svaka druga osoba (52%) smatra da se tjelesno kažnjavanje generalno ne bi trebalo koristiti, no smatraju ga opravdanim u nekim situacijama. 88% sudionika je barem jednom u životu svjedočilo situaciji kada je odrasla osoba disciplinirala dijete koristeći tjelesno kažnjavanje. Svaki četvrti sudionik nekoliko puta godišnje svjedoči situaciji kada odrasla osoba disciplinira dijete koristeći tjelesno kažnjavanje, a njih 8% ovakvoj situaciji svjedoči nekoliko puta mjesečno. Gotovo svaka druga osoba (45%) željela je reagirati i pokušati spriječiti odraslu osobu u korištenju tjelesnog kažnjavanja, no nije znala kako. 29% sudionika reagiralo je u situaciji tjelesnog kažnjavanja djeteta i spriječilo odraslu osobu. Svaki četvrti sudionik (26%) smatra da je discipliniranje djeteta privatna obiteljska stvar te nisu reagirali i pokušati spriječiti odraslu osobu koja je koristila tjelesno kažnjavanje (Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba, 2018.). Ovdje je važno naglasiti dužnost svake osobe da prijavi CZSS povredu djetetovih osobnih i imovinskih prava. Povreda osobnih prava podrazumijeva tjelesno ili mentalno nasilje, spolne zlouporabe, zanemarivanje ili nehajno postupanje, zlostavljanje i izrabljivanje djeteta (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19.).

Da bi se dobila slika o tome u kolikoj mjeri su zastupljeni stavovi koji opravdavaju nasilje nad djecom značajna za ovaj rad su istraživanja Velki i Bošnjak (2012.) i Pećnik i suradnici (2011.), u kojem su se ispitali stavovi roditelja prema odgojnim postupcima. Prema Velki i Bošnjak (2012.) roditelji smatraju da je u odgoju djece važna njihova uključenost, ali i da je važno da djeca budu poslušna i podređena

odraslima. Uglavnom se ne slažu da je opravdano ne odgovarati na djetetov plač, a većina ispitanih roditelja niti se slaže niti se ne slaže da je opravdano tjelesno kažnjavati djecu odnosno nisu sigurni trebaju li prakticirati tjelesno kažnjavanje djece što je u skladu s rezultatima istraživanja uvjerenja javnosti o ispravnim roditeljskim postupcima prema djeci u dobi mlađe od 3 godine (Pećnik i sur., 2011.). Rezultati su pokazali da je, uz najzastupljenije uvjerenje o važnosti roditeljske uključenosti, visoko zastupljeno i uvjerenje o važnosti poslušnosti i podređenosti djeteta odraslima. Manje su zastupljena uvjerenja o opravdanosti neodgovaranja na djetetov plač, uvjerenje o opravdanosti tjelesnoga kažnjavanja te uvjerenje o nepotrebnosti davanja objašnjenja zahtjeva i zabrana djetetu (Pećnik i sur., 2011.). U društvu je još uvijek prisutno tradicionalno, patrijarhalno viđenje odnosa između roditelja i djeteta u kojemu je važno da dijete bude poslušno i podređeno odraslima i prema kojemu je opravdano tjelesno kažnjavati djecu (Pećnik i sur., 2011.). Stoga se ova istraživanja smatraju relevantnim za ovaj rad jer prikazuju stalnu prisutnost nasilja nad djecom te u kojim mjerama je zastupljeno kod roditelja.

1.3. Razlozi (ne)interveniranja u slučaju svjedočenja nasilju

Različite karakteristike, nazočnih ili same situacije, pridonose intervenciji promatrača ili njegovoj pasivnosti, odnosno hoće li promatrač reagirati ili neće (Christy i Voigt, 1994.). Promatrači iskazuju strahove od posljedica reagiranja u određenim situacijama, kao što su primjerice tjelesne ozljede ili druge nepoželjne situacije što također utječe na njihovu odluku hoće li intervenirati ili ne (Darley i Latane, 1968.). Prema Hoefnagels i Zwikker (2001.) čimbenici koji značajno povećavaju vjerojatnost da promatrač intervenira su iskustvo svjedoka zlostavljanja prije trenutno svjedočene epizode zlostavljanja, osjećaj odgovornosti i sigurnost u to kako intervenirati, što je u skladu s podacima iz rada Christy i Voigt (1994.). Za objašnjenje čovjekove percepcije i ponašanja, uključujući reakcije ljudi u određenim situacijama, značajna je teorija atribucije (Weiner, 1980., prema Wijaya i sur., 2021.). Ljudi su skloni nesvjesno tražiti uzročnost u raznim situacijama da bi smanjili osjećaj straha i neizvjesnosti. Isto tako, prema teoriji efekta promatrača, osobe su sklone čak izbjegavati uočavanje hitnih i opasnih situacija zbog brojnih

„troškova“ i minimalnih „nagrada“ pomaganja (Critelli i Keith, 2003.). Percipirana kontrola se koristi kao osnova za procjenu može li netko promijeniti situaciju u kojoj se nalazi i utvrđivanje odgovornosti te osobe. U slučajevima nasilja u romantičnim vezama, odnosno IPV-a (*intimate partner violence*), uočavanje da žrtva ima kontrolu nad situacijom može dovesti do okrivljavanja žrtve, pri čemu se žrtva smatra odgovornom za situaciju (Weiner, 1980., prema Wijaya i sur., 2021.). Nasuprot tome, kada se percipira da je situacija izvan žrtvine kontrole, pojedinac se može smatrati manje zaslužnim za situaciju, izazivajući suosjećanje kod promatrača. Isto tako, viša percipirana odgovornost počinitelja može izazvati ljutnju, dok niža percipirana odgovornost može izazvati suosjećanje prema počinitelju. Dimenzija kontrole teorije atribucije kasnije je proširena u model koji se koristi za predviđanje pomažućeg i nepomažućeg ponašanja (Weiner, 1995., prema Wijaya i sur., 2021.). Prema tom modelu, postoji odnos između percipirane odgovornosti i pomažućeg ponašanja, pri čemu je posredna emocija bijesa i suosjećanja promatrača prema žrtvi i počinitelju. Percipirana odgovornost predstavlja mjeru u kojoj promatrač procjenjuje da žrtva i počinitelj mogu kontrolirati situaciju i koliko su oni odgovorni za nasilje (Weiner, 2018., prema Wijaya i sur., 2021.). Osjećaji bijesa predstavljaju koliko je promatrač ljut i iznerviran prema žrtvi i počinitelju, dok osjećaj suosjećanja predstavlja koliko promatrač osjeća tugu zbog žrtve i počinitelja (Weiner, 2018., prema Wijaya i sur., 2021.). Shodno navedenom, ova teorija smatra se važnom za temu ovog rada iz razloga što difuzija odgovornosti odnosno izostanak intervencije može biti prouzročena nedostatkom empatije prema žrtvi i procjenom koliko žrtva može kontrolirati situaciju.

Osim teorije atribucije, u kontekstu ovog rada važno je spomenuti i koncept efekta promatrača. Promatrači su pojedinci koji svjedoče protuzakonitom ponašanju ili kršenju društvenih pravila. Mogu djelovati kao pomoć žrtvi, podrška počinitelju, ili mogu ne poduzimati ništa (Hamby i sur., 2016.). Prvi istraživači koji su uveli koncept ponašanja promatrača bili su Latané i Darley (1970.) kada su predložili postupak u pet koraka za opću intervenciju promatrača. Promatrač mora (a) primijetiti situaciju, (b) prepoznati situaciju kao prikladnu za intervenciju, (c) preuzeti odgovornost za intervenciju kako bi spriječio potencijalne negativne ishode,

(d) odlučiti kako želi intervenirati i (e) poduzeti akciju slijedeći svoj plan intervencije. Pasivni promatrač ili „gledatelj“ omogućuje da se situacija dogodi bez djelovanja prema petom koraku Latanéa i Darleyja (1970.): istinsko interveniranje, odnosno poduzimanje akcije.

1.4. Dosadašnja istraživanja na temu nasilja nad djecom i difuzije odgovornosti

Što je zlostavljano dijete mlađe, to je važnija dobra procjena i pravilno vođenje postupka pomoći radi što uspješnijeg nadilaženja posljedica i očuvanja mentalnog zdravlja i prevencije budućih poteškoća izazvanih zlostavljanjem (Bulatović, 2012.). Iz tog razloga smatra se važnim dovesti u vezu temu nasilja nad djecom i difuzije odgovornosti. Relevantan izvor za to jest rad Zelin i suradnici (2018.) koji govori o tome na koji način promatrači mogu djelovati. No, prije toga je važno napomenuti da promatrači mogu smatrati opravdanim, primjerice, agresivno ponašanje osobe unutar svoje grupe, dakle ako oni osobu koja se agresivno ponaša poznaju, nego kada te iste radnje čine osobe izvan grupe promatrača (Levine i sur., 2002.). No, ukoliko se osoba ipak odluči djelovati, može intervenirati na više načina. Tri su metode prisutne kao glavne u literaturi, a one uključuju odvratanje pažnje, delegiranje i izravno interveniranje (Coker i sur., 2015., prema Zelin i sur., 2018.). Izravno odnosno direktno interveniranje uključuje suočavanje sa žrtvom ili počiniteljem (npr. pitati žrtvu je li dobro, reći počinitelju da je ono što radi pogrešno). Kad situacija ne dopušta izravnu intervenciju zbog sigurnosnih razloga ili nelagode, prolaznici mogu koristiti metode ometanja. Ometajuća intervencija smanjuje zabrinutost (npr. nekoga drugog pitati da se suoči s ljudima u situaciji), kao i odvratanje pažnje ili neizravno uzrokovanje prekida situacije (npr. slučajnim prolijevanjem pića na nekoga u situaciji). Indirektno interveniranje putem telefonskog poziva prikazano je u istraživanju Hoefnagels i Zwikker (2001.) gdje su neprofesionalni promatrači mogli nazvati telefonsku savjetodavnu liniju na kojoj su radili socijalni radnici i psiholozi ukoliko su svjedoci nasilja nad djecom. Svrha ovog istraživanja bila je ispitati koje su osobne i situacijske karakteristike povezane s uočavanjem i tumačenjem zlostavljanja djece. Analizirani su zapisi telefonskih poziva (n= 696) promatrača koji su navodili zlostavljanje djece. Istraživanje je pokazalo da su telefonsku liniju češće

zvale žene nego muškarci, većina ih je bila adolescentske dobi. Dakle, karakteristike promatrača, kao što su spol i dob, te njihova vizualna i slušna sposobnost uočavanja situacije zlostavljanja utjecale na njihovu interpretaciju iste, tj. na interpretaciju radi li se zaista o zlostavljanju ili ne. Drugim riječima žene mlađe dobi su najčešće interpretirale situaciju kao zlostavljanje (Hoefnagels i Zwikker, 2001.).

Najpoznatije istraživanje na temu difuzije odgovornosti jest ono koje su proveli Smith i suradnici 2007. godine. Kada svaka osoba zna da su prisutne druge osobe, teret odgovornosti ne pada samo na nju. Svatko tada misli „netko je sigurno već nešto poduzeo, netko će već intervenirati“ (Smith i sur., 2007.). Da bi se potvrdila ta hipoteza, eksperimentatori su u svom istraživanju stavili sudionike u 12 odvojenih kabina i rekli im da će sudjelovati u grupnoj raspravi o osobnim problemima s kojima se suočavaju studenti (Smith i sur., 2007.). Zbog smanjivanja neugode se rasprava vodi preko interfona. U prvoj je rundi jedna osoba spomenula da ima problema s epileptičkim napadima, a u drugoj rundi je počela govoriti kako je na početku takvog napadaja i moli pomoć. Bitno je naglasiti da hitnost i opasnost situacije nije nimalo nejasna i sudionik nema saznanja o tome kako reagiraju promatrači u drugim kabinama te da je sudionik znao da eksperimentator ne može čuti što se događa. Nekim sudionicima je rečeno da su sami sa žrtvom napada, dok je drugima rečeno da se skupina sastoji od 3 ili 6 osoba. Od sudionika koji su mislili da samo oni znaju za napadaj žrtve, 85% je izašlo i o tome izvijestilo, od onih koji su smatrali da se skupina sastoji od tri osobe o napadaju je izvijestilo 62%, a od onih koji su vjerovali da je u skupini 6 osoba, samo je 31% izvijestilo o napadaju žrtve. Kasniji intervjui potvrdili su da su svi sudionici percipirali situaciju kao opasnu i hitnu. Sudionici koji nisu izvijestili o napadaju bili su više uznemireni od onih koji jesu. Stoga se očito pomanjkanje intervencije ne može interpretirati kao nedostatak empatije ili ravnodušnost. Prisutnost drugih ljudi dovelo je do difuzije odgovornosti za djelovanje (Smith i sur., 2007.).

Da bi se shvatila važnost educiranja o fenomenu difuzije odgovornosti važan je rad Beaman i suradnici (1978.). Oni su došli do zaključka da je veća vjerojatnost da će

promatrač uistinu i pružiti pomoć u određenoj situaciji ukoliko je upoznat s fenomenom difuzije odgovornosti.

2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja je ispitati spremnost reagiranja majki prilikom svjedočenja zlostavljanju djece s obzirom na obilježja počinitelja, situacije i vlastitih uvjerenja.

Problem 1: Ispitati razliku u spremnosti na reagiranje majki na svjedočeno psihičko zlostavljanje djece obzirom na broj promatrača i spol počinitelja.

Hipoteza 1: Očekuje se da će majke iskazati manju spremnost reagirati na svjedočeno psihičko zlostavljanje djece kada je prisutno više promatrača i kada je počinitelj muškog spola.

Problem 2: Ispitati razliku u spremnosti na reagiranje majki na svjedočeno fizičko zlostavljanje djece obzirom na broj promatrača i spol počinitelja zlostavljanja.

Hipoteza 2: Očekuje se da će majke iskazati manju spremnost reagirati na svjedočeno fizičko zlostavljanje djece kada je počinitelj muškog spola i kada je prisutno više promatrača.

Problem 3: Ispitati povezanost između spremnosti na reagiranje na svjedočeno zlostavljanje djece i roditeljskih uvjerenja

Hipoteza 3: Očekuje se da će majke koje iskazuju veći stupanj slaganja s uvjerenjem o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja iskazivati manju spremnost reagirati na svjedočeno zlostavljanje.

3. METODA

3.1. Uzorak

Metoda uzorkovanja korištena prilikom odabira sudionika je metoda prigodnog uzorka prema kriteriju dostupnosti. Istraživanju su pristupile 164 žene, od kojih je 47

izbrisano iz rezultata obzirom na nepotpune odgovore. Dobiveni rezultati temelje se na odgovorima 117 sudionica čija prosječna dob iznosi 38 godina. Prema dobivenim rezultatima prosječan broj djece je dvoje, a odgovori o bračnom statusu sudionica pokazuju da je 93 (83%) u braku, 10 (8,9%) razvedenih, 8 (7,1%) u izvanbračnoj zajednici te jedna (0,9%) osoba je samac odnosno slobodna. Najviše sudionica ima završen diplomski studij (37,6%) odnosno njih 44, potom slijede one sa završenim srednjoškolskim obrazovanjem kojih je 31 (26,5%), nakon toga slijede sudionice sa završenim poslijediplomskim studijem kojih je 24 (20,5%) i jedna osoba ima završeno samo osnovnoškolsko obrazovanje (0,9%). Što se tiče mjesečnih primanja kojima raspolaže kućanstvo sudionica, najviša primanja koja iznose preko 10 000 kn ima više od polovice odnosno njih 57 (58,8%), a najmanja koja iznose manje od 2500 kn imaju samo 3 sudionice odnosno 3,1%. Primanja od 7501 kn – 10 000 kn ima 17 sudionica (17,5%), njih 11 (11,3%) je odgovorilo sa 5001 kn – 7500 kn te njih 9 (9,3%) je navelo da ima primanja u iznosu od 2501 kn - 5000 kn.

3.2. Mjerni instrument

Za potrebe ovog istraživanja kreiran je anketni upitnik od 3 skupine pitanja: Socio-demografska obilježja, vinjete i uvjerenja o roditeljskim postupcima.

Socio-demografska obilježja sastojala su se od ukupno 5 novokonstruiranih pitanja: o dobi sudionice, broju djece, stupnju obrazovanja, trenutačnom bračnom statusu i mjesečnom iznosu financijskih sredstava kojima raspolaže kućanstvo.

Upitnik uvjerenja o ispravnim roditeljskim postupcima se sastoji od 5 subskala- Uvjerenje o potrebi roditeljske uključenosti, uvjerenje o poslušnosti i podređenosti djeteta odraslima, uvjerenje o nepotrebnosti indukcije, uvjerenje o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i uvjerenje o potrebi uvažavanja djetetove osobnosti i kompetencije (Pećnik i sur., 2011.). Subskala uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja sastoji se od 6 čestica i 21 pitanja. Ponuđeni odgovori su za svako pitanje bili od 1 – uopće se ne slažem do 5 – u potpunosti se slažem. U daljnjim

analizama koristit će se isključivo navedena subskala. Rezultati se zbrajaju i veći ukupni rezultat upućuje na veću prisutnost uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja (Pećnik i sur., 2011.).

U sredini upitnika su se nalazile vinjete. Vinjeta je kratki, pažljivo konstruirani opis hipotetske osobe, objekta ili situacije, koji uključuje kombiniranje određenih karakteristika. Metodom vinjete se sudionicima predstave realni, pažljivo izgrađeni scenariji za procjenu zavisnih varijabli, uključujući namjere, stavove i ponašanja, a istovremeno se istraživačima omogućuju manipulacija i kontrola nezavisnih varijabli (Aguinis i Bradley, 2014.). Nakon predstavljenih scenarija, od sudionika se traži da iznesu svoje mišljenje, stavove ili procjenu o situaciji. Ova metoda može osim teksta sadržavati i slike, videe i druge medije (Hughes & Huby, 2002., prema Aguinis i Bradley, 2014.). U ovom upitniku je svaki sudionik nasumičnom dodjelom dobio po dvije vinjete. Nakon svake vinjete su bila postavljena 4 pitanja koja ispituju spremnost određene vrste reagiranja na prikazano zlostavljanje. Primjer pitanja je „U kolikoj mjeri ste spremni obavijestiti policiju ili Centar za socijalnu skrb?“ pri čemu su ponuđeni odgovori od 1 – uopće nisam spremna do 5 – u potpunosti sam spremna. Sveukupno je postojalo 8 različitih verzija upitnika u kojima se manipuliralo brojem promatrača i spolom počinitelja zlostavljanja, što se postupkom randomizacije dodjeljivalo sudionicima na način da svaka osoba dobije i fizičko i psihičko zlostavljanje s različitim brojevima promatrača i spolom počinitelja.

Tablica 3.1.

Prikaz verzija anketnih upitnika

Situacije	Vinjeta 1. Psihičko zlostavljanje	Vinjeta 2. Fizičko zlostavljanje
1.	Psihičko zlostavljanje, muški počinitelj, 2 promatrača	Fizičko zlostavljanje, ženski počinitelj, 10 promatrača
2.	Psihičko zlostavljanje, muški počinitelj, 10 promatrača	Fizičko zlostavljanje, ženski počinitelj, 2 promatrača
3.	Psihičko zlostavljanje, muški počinitelj, 2 promatrača	Fizičko zlostavljanje, ženski počinitelj, 2 promatrača
4.	Psihičko zlostavljanje, muški počinitelj, 10 promatrača	Fizičko zlostavljanje, ženski počinitelj, 10 promatrača
5.	Psihičko zlostavljanje, ženski počinitelj, 2 promatrača	Fizičko zlostavljanje, muški počinitelj, 10 promatrača

6.	Psihičko zlostavljanje, ženski počinitelj 10 promatrača	Fizičko zlostavljanje, muški počinitelj, 2 promatrača
7.	Psihičko zlostavljanje, ženski počinitelj, 2 promatrača	Fizičko zlostavljanje, muški počinitelj, 2 promatrača
8.	Psihičko zlostavljanje, ženski počinitelj, 10 promatrača	Fizičko zlostavljanje, muški počinitelj, 10 promatrača

3.3. Postupak istraživanja

Istraživanje je provela studentica diplomskog studija socijalnog rada u razdoblju od 15.04. - 15.05.2022. godine u svrhu pisanja diplomskog rada. Korištena metoda istraživanja bila je *web* anketa koja je objavljena s pozivom na istraživanje i odgovarajućom poveznicom u 4 različite *Facebook* grupe: *Roditelji.me- Roditeljske preporuke i pitanja, Tete čuvalice i roditelji koji trebaju čuvanje, Roditelji i nastavnici zajedno, Djeca i odgajatelji=kreativnost*. Za grupe je bilo potrebno zatražiti članstvo od administratora grupe i ispuniti kratki online upitnik o razlozima pridruživanja grupi jer su one zatvorenog tipa. Svi administratori osim jednog dopustili su pristup. Tijekom provedbe istraživanja objava je obnovljena 2 puta u svrhu podsjetnika na ispunjavanje ankete. Na početnoj strani anketnog upitnika je sudionicima objašnjena svrha i cilj istraživanja i navedena je tema. Navedeno je trajanje ispunjavanja upitnika i objašnjena je konstrukcija upitnika od 3 grupe pitanja, način prelaska na sljedeću stranicu te način predavanja završenog upitnika.

Od etičkih načela sudionicima je zajamčena anonimnost na način da se ne traže podaci koji bi se mogli povezati s njihovim identitetom te načelo upoznavanja s ciljem i prirodom istraživanja. Nadalje je poštovano načelo dobrovoljnosti i mogućnosti odustajanja u bilo kojem trenutku. Osim spomenutih etičkih načela, sudionicima je zajamčena i povjerljivost jer će podaci biti korišteni samo u svrhu ovog istraživanja. Isto tako je ispunjeno načelo kontakta u slučaju potrebe i uvida u rezultate istraživanja.

3.4. Obrada podataka

Prilikom obrade dobivenih podataka korištena je analiza varijance. Statistička analiza provedena je pomoću SPSS 28.0 programa. Za provjeru značajnosti razlika u spremnosti na reagiranje obzirom na spol počinitelja i broj promatrača koristila se analiza varijance. Osim razlika, proučavana je i povezanost između spremnosti na reagiranje i roditeljskih uvjerenja te se u tu svrhu koristio Pearsonov koeficijent korelacije.

4. REZULTATI

U ovom dijelu rad će se baviti postavljenim problemima i dobivenim rezultatima istraživanja.

4.1. Spremnost na reagiranje na zlostavljanje

U sljedećim tablicama su navedeni rezultati koji prikazuju sveukupnu spremnost reagiranja sudionica na određeni način na fizičko i psihičko zlostavljanje. U nastavku su prikazani rezultati koji pokazuju u kolikom postotku je odgovoreno na određen način na svako pitanje.

Tablica 4.1.

Spremnost majki na reagiranje prilikom svjedočenja nasilju nad djetetom u parku

		Uopće nisam spremna		Nisam spremna		Niti sam spremna niti nisam spremna		Spremna sam		U potpunosti sam spremna	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Psihičko zlostavljanje	U kolikoj mjeri ste spremni obavijestiti CZSS ili policiju	27	23,1	38	32,5	36	30,8	10	8,5	6	5,1
	U kolikoj mjeri ste spremni viknuti majci/ocu da prestane?	20	17,1	30	25,6	31	26,5	25	21,4	11	9,4
	U kolikoj mjeri ste spremni napustiti park sa svojim djetetom?	18	15,4	21	17,9	24	20,5	26	22,2	28	23,9
	U kolikoj mjeri ste spremni obratiti se ostalim osobama u parku?	13	11,1	24	20,5	34	29,1	35	29,9	11	9,4
Fizičko zlostavljanje	U kolikoj mjeri ste spremni obavijestiti CZSS ili policiju	16	14,5	41	37,3	35	31,8	12	10,9	6	5,5
	U kolikoj mjeri ste spremni viknuti majci/ocu da prestane?	11	10,0	26	23,6	26	23,6	35	31,8	12	10,9
	U kolikoj mjeri ste spremni napustiti park sa svojim djetetom?	15	13,6	22	20,0	20	18,2	29	26,4	24	21,8
	U kolikoj mjeri ste spremni obratiti se ostalim osobama u parku?	11	10,0	18	16,4	31	28,2	38	34,5	12	10,9

Iz prikazanih rezultata vidljivo je kako je najveći udio sudionica (37,3%) iskazao nespremnost reagiranja u slučaju svjedočenja fizičkom zlostavljanju i to u slučaju obavještanja CZSS ili policije. Nešto manji postotak (32,5%) je u slučaju obavještanja CZSS ili policije prilikom svjedočenja psihičkom zlostavljanju. Velik broj sudionica odgovorilo je na pitanja s „niti sam spremna niti nisam spremna“, što je vidljivo iz tablice u kojoj su postotci većine odgovora na to pitanje iznad prosjeka. Najmanji postotak (5,1%) odgovorilo je da je u potpunosti spremno obavijestiti

CZSS ili policiju u slučaju svjedočenja psihičkom zlostavljanju. Sličan rezultat je u slučaju fizičkog zlostavljanja kod istog pitanja (5,5%).

4.2. Razlike u spremnosti na reagiranje majki na svjedočeno psihičko zlostavljanje djece obzirom na broj promatrača i spol počinitelja

Prvi problem ispituje postoji li razlika u spremnosti na reagiranje majki na svjedočeno psihičko zlostavljanje djece obzirom na broj promatrača i spol počinitelja. U upitniku su postavljene 4 različite situacije koje uključuju psihičko zlostavljanje i 4 skupine pitanja, od čega se 3 pitanja odnose na aktivno reagiranje na psihičko nasilje, a jedno pitanje predstavlja izbjegavanje reagiranja odnosno napuštanje mjesta događaja. U aktivno reagiranje spadaju pitanja: „Uolikoj mjeri ste spremni obavijestiti CZSS ili policiju?“, „Uolikoj mjeri ste spremni obratiti se ostalim osobama u parku?“ i „Uolikoj mjeri ste spremni viknuti majci/ocu da prestane?“. Iz tablice 4.2. vidljivi su rezultati spremnosti aktivnog reagiranja na psihičko zlostavljanje pri čemu majke izražavaju najveću spremnost za reagiranje u slučaju kada je počinitelj ženskog spola i kada je prisutno dvoje promatrača, jednako i kad je počinitelj muškog spola uz dvoje promatrača. Najmanju spremnost izražavaju u slučaju kada je počinitelj žena i kada je prisutno deset promatrača. Ipak, iz tablice 4.3. je vidljivo kako te razlike nisu statistički značajne ($F=,042$, $p>0,05$). Obzirom na takve rezultate, prva hipoteza se odbacuje, jer se očekivalo da će majke iskazati manju spremnost reagirati na svjedočeno nasilje u slučaju kada je prisutno 10 promatrača i kada je počinitelj muškog spola.

Tablica 4.2.

Prikaz aktivnog reagiranja na psihičko zlostavljanje

Spol počinitelja	Broj promatrača	N	M	SD
Ženska osoba	2	30	2,80	1,049
	10	23	2,67	,882
	ukupno	53	2,74	,973

Muška osoba	2	31	2,80	1,131
	10	33	2,74	,837
	Ukupno	64	2,77	,983
Ukupno	2	61	2,80	1,082
	10	56	2,71	,848
	ukupno	117	2,76	,974

Tablica 4.3.

Provjera razlika u aktivnom reagiranju na psihičko zlostavljanje obzirom na spol roditelja i broj prisutnih u parku

		F	p
Broj prisutnih	2 prisutnih	,271	,603
	10 prisutnih		
Spol roditelja	muški	,033	,857
	ženski		
Interakcija spola i broja prisutnih		,042	,839

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Koliko su sudionice spremne izbjeći aktivno reagiranje odnosno napustiti park sa svojim djetetom u slučaju svjedočenja psihičkom zlostavljanju djeteta vidljivo je iz tablice 4.4.

Iz tablice 4.5. vidljivo je kako sudionice najveću spremnost napustiti park iskazuju u slučaju kada je počinitelj muškarac i kada je prisutno dvoje promatrača, a najnižu spremnost iskazuju u slučaju kada je počinitelj žena i kada je prisutno deset promatrača. Ni ovdje ne postoji statistički značajna razlika u spremnosti na izbjegavanje reagiranja na psihičko zlostavljanje obzirom na spol počinitelja i broj prisutnih promatrača ($F=,000$, $p>0,05$).

Tablica 4.4.

Prikaz izbjegavanja aktivnog reagiranja na psihičko zlostavljanje

Spol	Broj	N	M	SD
-------------	-------------	----------	----------	-----------

počinitelja	promatrača			
Ženska osoba	2	30	3,03	1,402
	10	23	3,00	1,477
	ukupno	53	3,02	1,421
Muška osoba	2	31	3,39	1,256
	10	33	3,36	1,475
	Ukupno	64	3,37	1,363
Ukupno	2	61	3,21	1,331
	10	56	3,21	1,474
	ukupno	117	3,21	1,395

Tablica 4.5.

Provjera razlika u izbjegavanju aktivnog reagiranja na psihičko zlostavljanje obzirom na spol roditelja i broj prisutnih u parku

		F	p
Broj prisutnih	2 prisutnih	0,12	,914
	10 prisutnih		
Spol roditelja	muški	1,880	,173
	ženski		
Interakcija spola i broja prisutnih		,000	,985

*p < 0,05; **p < 0,01

4.3. Razlike u spremnosti na reagiranje majki na svjedočeno fizičko zlostavljanje djece obzirom na broj promatrača i spol počinitelja zlostavljanja

Koliko su majke spremne aktivno reagirati na fizičko zlostavljanje prikazuje tablica 4.6. U najvećoj mjeri su spremne aktivno reagirati u slučaju kada je počinitelj muškog spola i kada je prisutno dvoje promatrača, a najmanje su spremne u slučaju kada je počinitelj ženskog spola i kada je prisutno deset promatrača. Međutim, u dobivenim rezultatima niti ovaj put nema statistički značajnih razlika.

Tablica 4.6.

Prikaz aktivnog reagiranja na fizičko zlostavljanje

Spol počinitelja	Broj promatrača	N	M	SD
Ženska osoba	2	34	2,89	1,034
	10	28	2,88	,944
	ukupno	62	2,89	,986
Muška osoba	2	24	3,06	,966
	10	24	3,01	,925
	Ukupno	48	3,04	,936
Ukupno	2	58	2,96	1,001
	10	52	2,94	,928
	ukupno	110	2,95	,963

Tablica 4.7.

Provjera razlika u aktivnom reagiranju na fizičko zlostavljanje obzirom na spol roditelja i broj prisutnih u parku

		F	p
Broj prisutnih	2 prisutnih	,020	,888
	10 prisutnih		
Spol roditelja	muški	,624	,431
	ženski		
Interakcija spola i broja prisutnih		,007	,935

*p < 0,05; **p < 0,01

Ne postoje statistički značajne razlike u aktivnom reagiranju na fizičko zlostavljanje obzirom na spol počinitelja i broj promatrača, što potvrđuje tablica 4.7. gdje je vidljivo da je (F= ,007, p>0,05).

Iz tablice 4.8. vidljivo je koliko su majke spremne napustiti park sa svojim djetetom.

Tablica 4.8.

Prikaz izbjegavanja aktivnog reagiranja na fizičko zlostavljanje

Spol počinitelja	Broj promatrača	N	M	SD
-------------------------	------------------------	----------	----------	-----------

Ženska osoba	2	34	3,59	1,184
	10	28	2,93	1,538
	ukupno	62	3,29	1,384
Muška osoba	2	24	2,96	1,268
	10	24	3,33	1,404
	Ukupno	48	3,15	1,337
Ukupno	2	58	3,33	1,248
	10	52	3,12	1,477
	ukupno	110	3,23	1,359

Tablica 4.9.

Provjera razlika u izbjegavanju aktivnog reagiranja na fizičko zlostavljanje obzirom na spol roditelja i broj prisutnih u parku

		F	sig
Broj prisutnih	2 prisutnih	,301	,585
	10 prisutnih		
Spol roditelja	muški	,188	,665
	ženski		
Interakcija spola i broja prisutnih		3,973	,049

*p < 0,05; **p < 0,01

Iz tablice 4.9. vidljivo je da postoji statistički značajna razlika u izbjegavanju aktivnog reagiranja na fizičko zlostavljanje obzirom na spol počinitelja i broj prisutnih ($F= 3,973$, $p<0,05$). Rezultati iz tablice 4.8. pokazuju da su sudionice najveću spremnost za napuštanje parka izrazile u slučaju kada je počinitelj ženska osoba i kada je prisutno dvoje promatrača, a najmanju spremnost pokazuju u slučaju kada je počinitelj ženskog spola i kada je prisutno deset promatrača. Hipoteza 2, koja pretpostavlja da će majke iskazati manju spremnost reagirati u slučaju kada je počinitelj muškog spola i kada je prisutno deset promatrača, se odbacuje obzirom na dobivene rezultate.

4.4. Povezanost između spremnosti na reagiranje na zlostavljanje i roditeljskih uvjerenja

Rezultati odgovora na subskalu uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja koja se sastoji od 6 čestica i 21 pitanja prikazani su u tablici 4.10. Odgovore su bili u rasponu od 1-5 pri čemu je 1- uopće se ne slažem i 5- u potpunosti se slažem. Rezultati su se zbrajali te su u tablici prikazani kao prosjek odgovora.

Tablica 4.10.

Prikaz odgovora na uvjerenje o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja

	N	Min	Max	M	SD
Uvjerenje o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja	106	1,00	4,50	2,16	,924

Iz tablice 4.10. je vidljivo da je raspon odgovora sezao od najmanjeg odnosno „uopće ne se slažem“ do najvećeg „u potpunosti se slažem“, pri čemu je prosjek odgovora $M = 2,16$, što znači da je prosječan odgovor ispitanica glasio „ne slažem se“.

Tablica 4.11.

Prikaz povezanosti uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i reagiranja na psihičko zlostavljanje

		U kolikoj mjeri ste spremni obavijestiti CZSS ili policiju?	U kolikoj mjeri ste spremni viknuti majci ili ocu da prestane?	U kolikoj mjeri ste spremni napustiti park sa svojim djetetom?	U kolikoj mjeri ste spremni obratiti se ostalim osobama u parku?
Uvjerenje o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja	Pearsonov koeficijent korelacije (r)	-,202*	-,175	-,091	,088

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Iz navedene tablice 4.11. vidljivo je da značajna negativna povezanost ($r=-,202$, $p<0,05$) postoji između uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i spremnosti na obavještanje policije ili CZSS u slučaju psihičkog zlostavljanja. Povezanost je negativna, što znači da što je veće slaganje s uvjerenjem o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja manja će biti spremnost na obavještanje CZSS ili policije. Povezanost između uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i spremnosti viknuti majci/ocu da prestanu, spremnosti napuštanja parka i spremnosti obratiti se ostalim osobama u parku nisu statistički značajne.

Tablica 4.12.

Prikaz povezanosti uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i reagiranja na fizičko zlostavljanje

		U kolikoj mjeri ste spremni obavijestiti CZSS ili policiju?	U kolikoj mjeri ste spremni viknuti majci ili ocu da prestane?	U kolikoj mjeri ste spremni napustiti park sa svojim djetetom?	U kolikoj mjeri ste spremni obratiti se ostalim osobama u parku?
Uvjerenje o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja	Pearsonov koeficijent korelacije (r)	-,174	-,235*	-,100	-,081

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Iz navedene tablice 4.12. vidljivo je da postoji značajna negativna povezanost ($r=-,235$, $p<0,05$) između uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i spremnosti viknuti majci/ocu da prestane u slučaju svjedočenja fizičkom zlostavljanju, što znači da što je veće slaganje s uvjerenjem o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja to je manja spremnost viknuti majci/ocu da prestane. Kao i u prethodnoj tablici, i ovdje je vidljivo kako nema značajne povezanosti u ostalim podacima odnosno da nema statistički značajne povezanosti između uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i spremnosti obavještanja CZSS ili policije, spremnosti napuštanja parka i spremnosti obratiti se drugim osobama u parku. Iz navedenih rezultata zaključuje se da se hipoteza 3, koja očekuje da će majke koje iskazuju veći stupanj

slaganja s uvjerenjem o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja iskazivati manju spremnost reagirati na svjedočeno zlostavljanje, djelomično potvrđuje.

4.5. Povezanost uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja, aktivnog reagiranja na psihičko i na fizičko zlostavljanje sa socio-demografskim obilježjima

Tablica 4.13.

Prikaz povezanosti uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja, aktivnog reagiranja na psihičko i na fizičko zlostavljanje sa socio-demografskim obilježjima

		Dob	Broj djece	Stupanj obrazovanja	Mjesečni iznos finansijskih sredstava kućanstva
Uvjerenje o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja	Pearsonov koeficijent korelacije (r)	-,157	,274**	-,125	-,062
	N	104	102	103	89
Aktivno reagiranje na psihičko zlostavljanje	Pearsonov koeficijent korelacije (r)	,220*	,226*	-,271**	-,286**
	N	115	113	114	97
Aktivno reagiranje na fizičko zlostavljanje	Pearsonov koeficijent korelacije (r)	,176	,150	-,178	-,111
	N	108	106	107	92

*p < 0,05; **p < 0,01

Iz tablice 4.13. vidljivo je kako postoji značajna pozitivna povezanost ($r=,274$, $p<0,05$) između broja djece i uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja, što znači da osobe koje imaju veći broj djece u većoj mjeri opravdavaju tjelesno kažnjavanje. Postoji također značajna pozitivna povezanost između aktivnog

reagiranja na psihičko zlostavljanje i dobi ($r=,220$, $p<0,05$) te broja djece ($r=,226$, $p<0,05$). Iz toga proizlazi da majke koje su starije i imaju veći broj djece iskazuju veću spremnost aktivno reagirati ukoliko svjedoče psihičkom zlostavljanju djeteta. Značajna negativna povezanost prisutna je između aktivnog reagiranja na psihičko zlostavljanje i stupnja obrazovanja ($r=-,271$, $p<0,05$) i mjesečnog iznosa financijskih sredstava kojima raspolaže kućanstvo ($r=-,286$, $p<0,05$), što znači da sudionice koje iskazuju nižu spremnost reagirati na psihičko zlostavljanje imaju viši stupanj obrazovanja i raspolažu s više financijskih sredstava, što je pomalo iznenađujući podatak.

5. RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati spremnost reagiranja majki prilikom svjedočenja zlostavljanju djece s obzirom na obilježja počinitelja, situacije i vlastitih uvjerenja. Pritom se proučavalo kako bi reagirale u različitim situacijama svjedočenja zlostavljanju u kojima se manipuliralo vrstom zlostavljanja, brojem promatrača i spolom počinitelja zlostavljanja. Osim toga, ispitala su se njihova roditeljska uvjerenja od kojih su u fokusu bila uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja.

Prvim problemom nastojalo se odgovoriti na pitanje postoje li razlike između spremnosti na reagiranje na psihičko zlostavljanje obzirom na spol počinitelja i broj promatrača. Hipoteza je bila da će majke iskazati manju spremnost reagirati na psihičko zlostavljanje ukoliko je počinitelj muškog spola i ukoliko je prisutno 10 promatrača. Objašnjenje hipoteze leži u prethodno navedenoj teoriji o difuziji odgovornosti koja kaže da je manja vjerojatnost da će osoba reagirati što je prisutan veći broj promatrača zbog raspodjele odgovornosti na sve prisutne osobe zbog čega ni jedna ne osjeća dovoljno jak pritisak na sebi (Smith i sur., 2007.). Pretpostavka da će sudionice iskazati nižu spremnost reagiranja ukoliko je počinitelj muškog spola pripisuje se tome da promatrači iskazuju strahove od posljedica reagiranja u određenim situacijama, kao što su primjerice tjelesne ozljede ili druge nepoželjne situacije (Darley i Latane, 1968.). Obzirom da su sudionici ženskog spola, očekuje se

da će iskazati veće strahove od muškog počinitelja nego od istospolnog. Isto to vrijedi za drugu hipotezu koja pretpostavlja da će majke iskazati manju spremnost reagirati na fizičko zlostavljanje ukoliko je počinitelj muškog spola i ukoliko je prisutno 10 promatrača.

Dobiveni rezultati prikazuju kako nema statistički značajne razlike u spremnosti na reagiranje na psihičko zlostavljanje obzirom na spol počinitelja i broj prisutnih. Obzirom na takve rezultate odbacuje se prva hipoteza prema kojoj se očekivalo da će majke izražavati manju spremnost na reagiranje u slučaju kada je počinitelj muškog spola i kada je prisutno deset promatrača. Rezultati su pokazali da majke izražavaju najveću spremnost na reagiranje na psihičko zlostavljanje u situacijama kada je počinitelj ženskog spola i kada je prisutno dvoje promatrača, a najmanju spremnost iskazuju kada je počinitelj ženskog spola s deset promatrača, no ovakve rezultate treba promatrati s oprezom jer nisu statistički značajni. Objašnjenje ovakvih rezultata leži u tome da je moguće da se sudionice bolje mogu identificirati sa situacijom u kojoj je počinitelj ženska osoba i stoga se osjećaju kompetentnije reagirati u slučaju kada je prisutno dvoje promatrača i kada je počinitelj žena u većoj mjeri nego kada je počinitelj muška osoba te je moguće da osjećaju manji strah za vlastitu sigurnost kada je počinitelj žena. Kao što je ranije navedeno različite karakteristike nazočnih ili same situacije, pridonose intervenciji promatrača ili njegovoj pasivnosti, odnosno hoće li promatrač reagirati ili neće (Christy i Voigt, 1994.). U ovom slučaju ta karakteristika je spol počinitelja. Promatrači iskazuju strahove od posljedica reagiranja u određenim situacijama, kao što su primjerice tjelesne ozljede ili druge nepoželjne situacije što također utječe na njihovu odluku hoće li intervenirati ili ne (Darley i Latane, 1968.). U skladu s teorijom difuzije odgovornosti (Darley i Latane, 1968.) sudionice su spremnije reagirati u situaciji kada je manje promatrača upravo zbog difuzije odgovornosti koja se događa kada je prisutan veći broj promatrača.

Drugim problemom pokušalo se odgovoriti na pitanje postoje li razlike u spremnosti na reagiranje majki na svjedočeno fizičko zlostavljanje obzirom na broj promatrača i spol počinitelja zlostavljanja. Jednako kao u prvoj hipotezi se i ovdje pretpostavlja da će sudionice iskazati nižu spremnost reagirati na svjedočeno fizičko zlostavljanje

kada je počinitelj muškarac i kada je prisutno deset promatrača. Prema dobivenim rezultatima u aktivnom reagiranju nije dobivena statistički značajna razlika u spremnosti na reagiranje te su rezultati slični kao i u prvom problemu. Međutim, rezultati odgovora na pitanje vezano za izbjegavanje reagiranja na fizičko zlostavljanje jesu statistički značajni. Rezultati pokazuju da su sudionice najveću spremnost za napuštanje parka izrazile u slučaju kada je počinitelj ženska osoba i kada je prisutno dvoje promatrača, a najmanju spremnost pokazuju u slučaju kada je počinitelj ženskog spola i kada je prisutno deset promatrača. Hipoteza 2 se odbacuje obzirom na dobivene rezultate. Razlog ovakvog reagiranja bi mogao biti ponovno strah za vlastitu sigurnost obzirom da je riječ o fizički nasilnom počinitelju. Moguće je da osobe osjećaju strah reagirati ukoliko je malo prisutnih „svjedoka“. Razlog niske spremnosti napuštanja parka kada je prisutno deset osoba može biti radoznalost i neodlučnost kako reagirati, jer kao što je ranije spomenuto izostanak intervencije ne znači nedostatak empatije već nesigurnost zbog straha od pogrešnog interveniranja (Smith i sur., 2007.).

Trećim problemom ispitala se povezanost između spremnosti na reagiranje i roditeljskih uvjerenja. Hipoteza je bila da osobe koje izražavaju veći stupanj slaganja s uvjerenjem o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja djece iskazuju nižu razinu spremnosti reagiranja na zlostavljanje. Prosječan odgovor u stupnju slaganja s opravdanosti tjelesnog kažnjavanja bio je „ne slažem se“ što nije u potpunosti u skladu s rezultatima su dobiveni u skladu s rezultatima Pećnik i suradnici (2011.) gdje je prosjek odgovora „niti se slažem niti se ne slažem“.

U slučaju psihičkog zlostavljanja postoji značajna negativna povezanost između uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i spremnosti na obavještanje policije ili CZSS, a u slučaju fizičkog zlostavljanja značajna negativna povezanost postoji između uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i spremnosti viknuti majci/ocu da prestane. Obzirom na navedeno se treća hipoteza djelomično potvrđuje. Objašnjenje ovih rezultata leži u tome da radnja kontaktiranja CZSS ili policije znači indirektno sudjelovanje u sprječavanju zlostavljanja odnosno indirektno reagiranje što se spominje i u radu Zelin i suradnici (2018.). Takvo indirektno reagiranje je jednostavnije i osobe koje se ne slažu s uvjerenjem o opravdanosti tjelesnog

kažnjavanja se lakše opredijele za takvu aktivnost nego primjerice vikanjem na počinitelja da prestane čime se dovode u prvi plan. Objašnjenje rezultata u slučaju fizičkog zlostavljanja leži u teoriji atribucije. Dakle, osobe koje se ne slažu s uvjerenjem o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja spremne su viknuti počinitelju da prestane s nasilnim ponašanjem jer je moguće da suosjećaju sa žrtvom, da su svjesne opasnosti u kojoj se nalazi i da osjećaju bijes prema počinitelju, što je u skladu s navodima o teoriji atribucije iz rada Wijaya i suradnici (2021.).

Dobra strana ovakvih rezultata je ta da postoji značajna negativna povezanost u slučaju fizičkog zlostavljanja između uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i spremnosti viknuti majci/ocu da prestane sa svojim agresivnim ponašanjem. Ovo je važan podatak jer pokazuje spremnost na konkretnu akciju koja ima za cilj prestanak zlostavljanja djeteta. Također je pozitivna strana rezultata povezanost uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i spremnosti na aktivno reagiranje na psihičko zlostavljanje u dijelu obavještavanja nadležnih službi, što ukazuje na intoleranciju na svjedočeno psihičko zlostavljanje kod osoba koje se u manjoj mjeri slažu s uvjerenjem o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja.

Negativna strana ovakvih rezultata jest ta da nema statistički značajnih razlika u spremnosti na aktivno reagiranje u slučaju fizičkog i psihičkog nasilja obzirom na spol počinitelja i broj promatrača, niti statistički značajne povezanosti između uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i ostalih varijabli koje prethodno nisu navedene kao statistički značajne. Obzirom da je prosječan odgovor slaganja s uvjerenjem o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja bio „ne slažem se“ moglo se očekivati da će biti više od dvije statistički značajnih povezanosti s varijablama. Mogući razlog takvog nesklada može biti socijalno poželjno odgovaranje koje ima za cilj svjesno iskrivljavanje samoprezentacije sa svrhom ostavljanja povoljnijeg dojma na druge (Paulhus, 1984.).

Sudionice ni u jednoj situaciji nisu iskazale veliku spremnost na reagiranje na svjedočeno nasilje. Razlog tome može biti svedremeno tabuiziranje miješanja u obiteljski život drugih ljudi. Problem postoji iz razloga što prema prethodno

navedenim podacima Poliklinike za zaštitu djece (2018.) 88% sudionika je barem jednom u životu svjedočilo situaciji kada je odrasla osoba disciplinirala dijete koristeći tjelesno kažnjavanje. Svaki četvrti sudionik nekoliko puta godišnje svjedoči situaciji kada odrasla osoba disciplinira dijete koristeći tjelesno kažnjavanje, a njih 8% ovakvoj situaciji svjedoči nekoliko puta mjesečno. Gotovo svaka druga osoba (45%) željela je reagirati i pokušati spriječiti odraslu osobu u korištenju tjelesnog kažnjavanja, no nije znala kako. Dakle, vidljiva je prisutnost svjedočenja situacijama nasilja nad djecom. No, prema dobivenim podacima ovog istraživanja spremnost za aktivno reagiranje se ne mijenja ovisno o spolu počinitelja i broju promatrača, već ovisno o nekim vanjskim faktorima koji nisu ispitani u ovom istraživanju. Kao što je već prethodno navedeno, mogući razlozi nereagiranja su uglavnom nedostatak iskustva svjedoka zlostavljanja prije trenutno svjedočene situacije, nedostatak osjećaja odgovornosti odnosno difuzija odgovornosti na sve prisutne i nesigurnost u to kako intervenirati zbog straha od greške i osude okoline (Christy i Voigt 1994.).

5.1. Kritički osvrt na provedeno istraživanje i dobivene rezultate

Prema Milas (2005.) kvazi-eksperimenti nalaze se na pola puta između pasivnog opažanja i istinskog eksperimenta. Zaključci o uzročno-posljedičnim vezama obično se u njima izvode na temelju manipulacije nezavisnom varijablom, čime nalikuju istinskim eksperimentima, ali ih slaba mogućnost kontrole približava pasivnom opažanju. Upravo takav nacrt korišten je u ovom radu. Putem vinjeta manipuliralo se brojem promatrača, vrstom zlostavljanja i spolom počinitelja zlostavljanja, no važno je naglasiti da na temelju kvazi-eksperimenta nikada ne možemo biti posve sigurni da je upravo intervencija u nezavisne varijable, a ne neki vanjski faktor proizveo promjene u zavisnim varijablama (Milas, 2005.). Drugim riječima, u ovom radu, primjerice, razlog određenog načina reagiranja sudionika može biti uzrokovan iskustvima iz djetinjstva ili prethodnim iskustvom svjedočenja nasilju, a ne brojem promatrača koji je naveden u vinjeti. Upravo navedene okolnosti i nemogućnost kontroliranja vanjskih faktora mogli bi biti značajni čimbenici pri dobivanju i tumačenju rezultata ovog istraživanja koji se razlikuju od pretpostavljenih hipoteza.

Iako je metoda vinjete korisna pri buđenju interesa i većem sudjelovanju sudionika istraživanja, korištenjem te metode nailazi se na određena ograničenja (Ashili i Yavas, 2006.). Vjerodostojnost priče ovisi o tome koliko je situacija detaljno opisana te kolika je mogućnost da se dogodi u stvarnosti. Ipak, bez obzira na to koliko detalja istraživač navede u priči, i dalje postoji mogućnost da takvi scenariji ne prikazuju stvarni životni kontekst (Lohrke i sur., 2010., prema Aguinis i Bradley, 2014.). Obzirom na navedeno, moguće je da sudionici ne bi procijenili ozbiljnost situacije zlostavljanja da se dogodi u njihovom privatnom životu na isti način kako su procijenili u hipotetskim pričama u vinjetama (Aguinis i Bradley, 2014.). Stoga je moguće da sudionice ovog istraživanja ne bi u stvarnom životu djelovale na jednak način kako su to navele u svojim odgovorima te je iz tog razloga upitna pouzdanost vinjeta u istraživanju.

Metoda koja je korištena za prikupljanje podataka je *web* anketa. Prednost te metode istraživanja je brzina i ekonomičnost, anketa „licem u lice“ zahtijevala bi previše vremena i sredstava, a i pronalazak sudionika bi bio otežan. Obzirom da je danas internet dostupan velikom dijelu populacije, jednostavnije je bilo anketirati *online* putem. Bitno je naglasiti da u *online* istraživanjima nema ni prostornih ograničenja, a određene skupine sudionika mogu se lakše dohvatiti internetom nego drugim metodama (Galešić, 2005.). Prijenos zvuka i/ili slike velikom broju sudionika brz je i jeftin. Još jedan razlog zašto je korištena metoda *web* ankete jest da neki podaci upućuju na povećanu iskrenost sudionika u *online* istraživanjima, zbog povećanog dojma anonimnosti i osjećaja udobnosti vlastitog doma koji stvara opušteniju atmosferu i veću otvorenost za razgovor o osjetljivim temama (Galešić, 2005.). Obzirom na osjetljivost teme istraživanja, prednosti poput nedostatka prostornih ograničenja i lakšeg pronalaska sudionika je ključna za odabir ove metode. Međutim, ova metoda sa sobom nosi i neke nedostatke. Ispitivač nema mogućnosti djelovati na obilježja sudionika jer je anketa provedena u *online* obliku. Dakle, u istraživanju su mogli sudjelovati svi koji su bili članovi odabranih *Facebook* grupa. U uputama je navedeno da se istraživanje provodi isključivo na majkama, međutim postoji mogućnost da su anketu ispunjavale i žene koje nemaju djecu, muškarci ili djeca. Isto

tako postoji mogućnost da su iste osobe anketu ispunile više puta. To ograničenje uzrokuje sumnju u pravi identitet sudionika i vjerodostojnost rezultata. Internet je medij koji omogućuje lako prikriivanje i/ili lažno prikazivanje vlastita identiteta (Galešić, 2005.).

Osim toga, važan nedostatak jest velik broj djelomično ispunjenih upitnika. Velik broj sudionika je odustao od ispunjavanja upitnika te stoga jedan dio uzorka (47 sudionika) nije bio uključen u istraživanje. Mogući razlozi su zasićenost brojnim objavama *web* anketa koje se svakodnevno mogu pronaći na stranicama društvenih mreža, difuzija odgovornosti uz misao da će druge osobe ispuniti anketu i tehničke poteškoće koje su ranije spomenute. Osim toga, razlozi mogu biti na strani samog upitnika. Prema Milas (2005.) problem mogu predstavljati izbor riječi i formulacija pitanja, njihov redoslijed i osjetljivost same teme. Obzirom na osjetljivost teme ovog istraživanja, može se očekivati da su neke sudionice odgovarale na društveno poželjan način u smislu da su odgovorile kako bi bile spremne aktivno reagirati u navedenoj situaciji iz vinjete, iako to zapravo nisu ili da su odgovorile kako se ne slažu s nekim uvjerenjem o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja djece iako se u stvarnosti slažu.

Prema Galešić (2005.) ograničena je reprezentativnost uzoraka. Populacija korisnika interneta po svojim svojstvima nije jednaka ukupnoj populaciji, i teško da to ikada može biti. No, obzirom da mnoga istraživanja i nemaju cilj generalizirati rezultate na cijelu populaciju, nego samo na neke populacije koje se mogu najbolje uzorkovati internetom (na primjer, pripadnici određenih profesija, zaposlenici nekih organizacija, članovi nekih udruženja, posjetioци određenih web stranica i sl.) web anketa čini se prikladnom za ovo istraživanje obzirom da se ispituju stavovi majki iz određenih *Facebook* grupa. Problem je pritom dakle da su uzete u obzir samo majke koje imaju pristup internetu, dakle rezultati nisu reprezentativni za cjelokupnu populaciju majki. Drugi važan problem *online* istraživanja jest autoselekcija sudionika. Osobe koje pristaju sudjelovati u *online* istraživanjima gotovo se sigurno razlikuju od onih koje na to ne pristaju.

5.2. Praktične implikacije dobivenih rezultata

Nakon ubojstva Kitty Genovese, znanstvenici su bili potaknuti reakcijama susjeda i započelo je bavljenje temom difuzije odgovornosti i efekta promatrača. Difuzija odgovornosti je pojava do koje dolazi kada ima više promatrača koji su svjesni prisutnosti drugih, no odgovornost za djelovanje i pomaganje se među njima podijeli i do intervencije ne dolazi. To je kontradiktorno uvriježenom mišljenju ljudi da što je više promatrača u kriznoj situaciji, to je veća vjerojatnost da će netko pomoći. Zbog tog specifičnog i neobičnog fenomena provode se razna istraživanja i eksperimenti koji nastoje objasniti zašto se ljudi ponašaju na određeni način u različitim životnim situacijama. Unatoč dostupnoj literaturi, ovaj fenomen je još uvijek nedovoljno istražen i nedostaju istraživanja na temu difuzije odgovornosti u kontekstu zlostavljanja djece zbog čega će ovo istraživanje služiti kao dopuna sadašnjoj literaturi.

Ovo istraživanje može poslužiti za ispitivanje stavova društva, ali i njihove educiranosti o određenim pojavama. Kao što je ranije spomenuto, ustanovljeno je da se difuzija odgovornosti može spriječiti ukoliko je osoba upoznata s tim pojmom, odnosno kada zna kako se ljudi ponašaju u određenim rizičnim situacijama. Stoga ovo istraživanje može biti osnova za neka buduća istraživanja ili edukacije koje se mogu provoditi na ovu temu. Osim toga, preporučljivo je i ovo istraživanje provesti u prirodnim uvjetima kroz promatranje obzirom da se putem hipotetskih situacija koje su prikazane u vinjetama ne može prikazati stvarni životni kontekst. Nadalje bi bilo potrebno istražiti razlike u spremnosti na reagiranje između žena i muškaraca, koje prema Hoefnagels i Zwikker (2001.) postoje. Isto tako se smatra važnom informacijom za daljnje istraživanje rezultat u kojemu sudionice ovog istraživanja koje imaju veća primanja i veći stupanj obrazovanja pokazuju manju spremnost na reagiranje na psihičko zlostavljanje, što je neočekivan rezultat.

Edukacije o ovoj temi su važne da bi se ljude osvijestilo o postojanju pojave difuzije odgovornosti i važnosti pomaganja u međuljudskim odnosima te promjenama koje se mogu postići ukoliko pruže pomoć. Tu važnu ulogu imaju socijalni radnici koji se nalaze na takvim položajima koji im omogućuju ogroman doseg ljudi, u doticaju su

sa svim dobnim skupinama, stručna znanja o ljudima i njihovim ponašanjima čine ih kompetentnima razgovarati o ovim temama i na kraju, osposobljeni su raditi u timu i na taj način od svih suradnika i njihovih znanja sakupiti ono najkorisnije i prenijeti na ljude oko sebe. Jednako tako važno je u ovom kontekstu educirati osobe kako adekvatno reagirati, a da istovremeno zaštite sebe u rizičnim situacijama.

Jedno važno saznanje koje može koristiti kao osnova za buduća istraživanja, ali i buduće programe, edukacije i radionice za roditelje je rezultat iz istraživanja koji kaže kako postoji značajna pozitivna povezanost između broja djece ispitanica i uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja, što znači da osobe koje imaju veći broj djece se u većoj mjeri slažu s uvjerenjem o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja. To može biti zabrinjavajući podatak i znak kako se treba više ulagati u podršku majki s većim brojem djece.

Još jedan iznenađujući rezultat, koji je prethodno spomenut i koji može poslužiti kao praktična implikacija za buduća istraživanja jest taj da su sudionice koje su imale viši stupanj obrazovanja i veća mjesečna primanja iskazale nižu spremnost na reagiranje na psihičko zlostavljanje kojemu svjedoče. Ovaj aspekt može se dalje istraživati na način da se ispita koja vrsta obrazovanja utječe na spremnost reagiranja i koji su razlozi niže ili više spremnosti reagiranja. Isto tako je važno saznati zašto je niža spremnost samo u slučaju reagiranja na psihičko zlostavljanje, a ne na fizičko.

Tema zlostavljanja je osjetljiva tema i kroz ovaj rad se težilo tome da se čitatelju približe oblici zlostavljanja i prikazana je prevalencija tjelesnog kažnjavanja kroz brojna istraživanja. Kroz pitanja i odgovore anketnog upitnika se nastojalo i prikazati razne mogućnosti reagiranja koje se mogu kasnije u svakodnevnicu primijeniti, a da nisu ugrožavajuće za vlastitu sigurnost.

Zaključno, važno je osvijestiti ljude o prisutnosti nasilja i postojanju fenomena difuzije odgovornosti s kojim se nesvjesno svaka osoba svakodnevno susreće. Samim osvještavanjem bi se pridonijelo boljim međuljudskim odnosima, sprječavanju nasilja i kriminala te samim time prevenciji teških posljedica koje osobe mogu imati nakon određene opasne situacije u kojoj se nađu.

6. ZAKLJUČAK

Ovim radom nastojalo se prikazati i pobliže objasniti pojam difuzije odgovornosti u kontekstu zlostavljanja djece. Svrha rada je bila nadopuniti dostupnu literaturu na ovu temu koja je još uvijek oskudna i osvijestiti čitatelje o postojanju društvenog problema i osvijestiti njegove reakcije u određenim rizičnim situacijama. Cilj istraživanja je bio ispitati spremnost reagiranja majki prilikom svjedočenja zlostavljanju djece s obzirom na obilježja počinitelja, situacije i vlastitih roditeljskih uvjerenja.

Statistički značajnih razlika bilo je u slučaju izbjegavanja aktivnog reagiranja na fizičko zlostavljanje. U izbjegavanju aktivnog reagiranja su sudionice najveću spremnost za napuštanje parka izrazile u slučaju kada je počinitelj ženska osoba i kada je prisutno dvoje promatrača, a najmanju spremnost pokazuju u slučaju kada je počinitelj ženskog spola i kada je prisutno deset promatrača. Statistički značajnu povezanost su također pokazali rezultati vezani za roditeljska uvjerenja. Majke koje su izražavale veće slaganje s uvjerenjem o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja iskazivale su manju spremnost na određeni način aktivno reagirati na zlostavljanje, a to je u slučaju psihičkog zlostavljanja kontaktiranje CZSS i policije, a u slučaju fizičkog zlostavljanja je to viknuti majci/ocu da prestane.

S obzirom na dobivene rezultate koji u većini slučajeva odbacuju postavljene hipoteze potrebno je bolje istraživati ovu tematiku s ciljem upoznavanja novih varijabli koje utječu na razinu spremnosti reagiranja, ali i s ciljem osvještavanja problema koje izostanak difuzija odgovornosti u slučaju nasilja nosi te na kraju i prakticirati ponašanja koja će spriječiti pojavu difuzije odgovornosti.

POPIS TABLICA

Tablica 3.1. Prikaz verzija anketnih upitnika, str. 13-14

Tablica 4.1. Spremnost majki na reagiranje prilikom svjedočenja nasilju nad djetetom u parku, str. 16

Tablica 4.2. Prikaz aktivnog reagiranja na psihičko zlostavljanje, str. 17-18

Tablica 4.3. Provjera razlika u aktivnom reagiranju na psihičko zlostavljanje obzirom na spol roditelja i broj prisutnih u parku, str. 18

Tablica 4.4. Prikaz izbjegavanja aktivnog reagiranja na psihičko zlostavljanje, str. 19

Tablica 4.5. Provjera razlika u izbjegavanju aktivnog reagiranja na psihičko zlostavljanje obzirom na spol roditelja i broj prisutnih u parku, str. 19

Tablica 4.6. Prikaz aktivnog reagiranja na fizičko zlostavljanje, str. 20

Tablica 4.7. Provjera razlika u aktivnom reagiranju na fizičko zlostavljanje obzirom na spol roditelja i broj prisutnih u parku, str. 20

Tablica 4.8. Prikaz izbjegavanja aktivnog reagiranja na fizičko zlostavljanje, str. 20-21

Tablica 4.9. Provjera razlika u izbjegavanju aktivnog reagiranja na fizičko zlostavljanje obzirom na spol roditelja i broj prisutnih u parku, str. 21

Tablica 4.10. Prikaz odgovora na uvjerenje o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja, str. 22

Tablica 4.11. Prikaz povezanosti uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i reagiranja na psihičko zlostavljanje, str. 22

Tablica 4.12. Prikaz povezanosti uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i reagiranja na fizičko zlostavljanje, str. 23

Tablica 4.13. Prikaz povezanosti uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja, aktivnog reagiranja na psihičko i na fizičko zlostavljanje sa socio-demografskim obilježjima, str. 24

LITERATURA

1. Aguinis, H. & Bradley, K.J. (2014). Best Practice Recommendations for Designing and Implementing Experimental Vignette Methodology Studies. *Organizational Research Methods*, 17(4), 351-371.
2. Ajduković, M., Rimac, I., Rajter, M. i Sušac, N. (2012). Epidemiološko istraživanje prevalencije i incidencije nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada*, 19(3), 367-412.
3. Aronson, E.; Wilson, T.D. & Akert, R.M. (2005). *Socijalna psihologija-četvrto izdanje*. Zagreb: MATE d.o.o.
4. Ashili, N. J. & Yavas, U. (2006). Vignette Development: An Exposition and Illustration. *Innovative Marketing*, 2(1), 28-36.
5. Beaman, A., Barnes, P. J., Klentz, B., & McQuirk, B. (1978). Increasing helping rates through information dissemination: Teaching pays. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 4(3), 406-411.
6. Bulatović, A. (2012). Posljedice zlostavljanja i zanemarivanja djece predškolskog uzrasta. *Život i škola*, 58 (27), 211-221.
7. Christy, C.A. & Voigt, H. (1994). Bystander responses to public episodes of child abuse. *Journal of applied social psychology*, 24(9), 824-847.
8. Critelli, J. W. & Keith, K. W. (2003). The Bystander Effect and the Passive Confederate: On the Interaction Between Theory. *The Journal of Mind and Behavior*, Summer and Autumn 2003, 24(3/4), 255-264.
9. Darley, J.M. & Latané, B. (1968). Bystander intervention in emergencies: Diffusion of responsibility. *Journal of Personality and Social Psychology*, 8(4), 377-383.
10. Darley, J.M., & Latané, B. (1970). *The unresponsive bystander: Why doesn't he help?* New York, NY: Appleton-CenturyCrofts.
11. Galešić, M. (2005). Anketna istraživanja putem interneta: Mogući izvori pogrešaka. *Društvena istraživanja*, 14(1-2 (75-76)), 297-320.

12. Hamby, S., Weber, M.C., Grych, J. & Banyard, V. (2016). What difference do bystanders make? The association of bystander involvement with victim outcomes in a community sample. *Psychology of violence*, 6(1), 91-102.
13. Hoefnagels, C., & Zwikker, M. (2001). The Bystander Dilemma and Child Abuse: Extending the Latane and Darley Model to Domestic Violence. *Journal of Applied Social Psychology*, 31(6), 1158–1183.
14. Kazneni zakon. *Narodne novine*, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21.).
15. Lane, J., Gover, A. R., & Dahod, S. (2009). Fear of Violent Crime Among Men and Women on Campus: The Impact of Perceived Risk and Fear of Sexual Assault. *Violence and Victims*, 24(2), 172–192.
16. Levine, M., Cassidy, C., Brazier, G., & Reicher, S. (2002). Self-Categorization and Bystander Non-intervention: Two Experimental Studies1. *Journal of Applied Social Psychology*, 32(7), 1452–1463.
17. Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
18. Obiteljski zakon. *Narodne novine*, br. 103/15, 98/19.
19. Paulhus, D. L. (1984). Two-Component Models of Socially Desirable Responding. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 598-609.
20. Pećnik, N., Radočaj, T. & Tokić Milaković, A. (2011). Uvjerenja javnosti o ispravnim roditeljskim postupcima prema djeci najmlađe dobi. *Društvena istraživanja*, 20(3 (113)), 625-646.
21. Placebo d.o.o. Split (2014). *MSD priručnik dijagnostike i terapije*. Posjećeno 14.05.2022. na mrežnoj stranici Placebo d.o.o Split: <http://www.msd-prirucnici.placebo.hr/msd-prirucnik/pedijatrija/zlostavljanje-djece>
22. Plötner, M, Over, H., Carpenter, M. & Tomasello, M. (2015). Young children show the bystander effect in helping situations. *Psychological science*, 26(4), 499-506.
23. Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba (2010). *Prevalencija zlostavljanja i zanemarivanja djece u Hrvatskoj*. Posjećeno 21.05.2022. na mrežnoj stranici Poliklinike za zaštitu djece i mladih grada Zagreba:

<https://www.poliklinika-djeca.hr/istrazivanja/prevalencija-zlostavljanja-i-zanemarivanja-djece-u-hrvatskoj/>

24. Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba (2018). *Od politike do stvarnosti – promjena stavova i praksi od tjelesnog kažnjavanja do mjera za zaštitu djece*. Posjećeno 21.5.2022. na mrežnoj stranici Poliklinike za zaštitu djece i mladih grada Zagreba: <https://www.poliklinika-djeca.hr/aktualno/novosti/istrazivanje-hrabrog-telefona-34-ispitanih-smatra-da-tjelesno-kaznjavanje-roditeljima-ne-bi-trebalo-zabraniti/>
25. Rajter, M. (2019). Razlike u jednogodišnjoj prevalenciji roditeljskog nasilja prema samoiskazu adolescenata u 2011. i 2017. godini. *Ljetopis socijalnog rada*, 26(1), 5-37.
26. Rešetar Čulo, I. (2019). Nasilje nad djecom i integrirani sustavi za zaštitu djece u Europskoj uniji. *Pravni vjesnik*, 35 (1), 33-52.
27. Sesar, K. (2009). Fizičko zlostavljanje djece: Faktori rizika, posljedice, tretman i mogućnost prevencije. *Pedijatrija danas*, 5(1), 78-87.
28. Sesar, K. i Sesar, D. (2009). Emocionalno zlostavljanje djece. *Paediatrica Croatica*, 53, 93-98.
29. Smith, E.E., Nolen-Hoeksema, S., Frederickson, B.L., Loftus, G.R., Bem, D.J. & Maren, S. (2007). *Atkinson/Hilgard Uvod u psihologiju*. Jastrebarsko: Naklada slap.
30. Thomas, K., De Freitas, J., DeScioli, P. & Pinker, S. (2016). Recursive mentalizing and common knowledge in the bystander effect. *Journal of experimental psychology general*, 145(5), 621-629.
31. Velki, T. i Bošnjak, M. (2012). Povezanost roditeljskih odgojnih postupaka s tjelesnim kažnjavanjem djece. *Život i škola, LVIII (28)*, 63-81.
32. Wijaya, C. N., Roberts, L. D. & Kane, R. T. (2021). Attribution theory, bystander effect and willingness to intervene in intimate partner violence. *Journal of interpersonal violence*, 1-22.
33. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji. *Narodne novine*, br. 70/17, 126/19, 84/21.
34. Zelin, A.I., Walker, R.V. & Johnson, D.M. (2018). Cornered at a bar: How victim clothing, alcohol intake, and relationship with bystander impact intention to help. *Violence against women*, 25(10), 1163-1190.